

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Nagy vadlúdjárás Hortobágyon 1992 februárjában

A hazai madármegfigyelők közül már csak az idősebb generációnak vannak személyes emlékei a régi nagy hortobágyi vadlibatömegekről. Magam is csak az 1910–1943 közötti Aquila évfolyamokból ismerem a több százezres, néha már-már milliós nagyságrendű adatokat. Két évtizedes hortobágyi megfigyeléseim során csupán egyszer, 1976 végén volt szerencsém egy nap alatt kb. 30 000-et látni. A 80-as évektől az ősszel és kora tavasszal megjelenő ludak száma folyamatosan csökkent, a minimumot 1991. október-novemberben érte el, amikor a kedvező vízviszonyok és a sok táplálék ellenére is alig 4000 nagyililik és kb. 1500 vetési lúd, továbbá mintegy 1000 nyári lúd és 151 kislilik alkotta a maximumot.

1992 februárjában, főként pedig február 20. után, váratlan és egyelőre megmagyarázhatatlan módon, óriási vadlúdtömeg lepté el Hortobágyot. A rohamos állománynövekedés február 21–28 között zajlott le, amikor a Hortobágyi Nemzeti Park naponta ellenőrzött három délnyugati pusztáján (Zám, Nagyiván, Kunmadaras) a kezdeti 3100-ról kb. 85–90 ezerre nőtt a számuk. Mind a négy faj előfordult, mennyiségi adataik a következők:

Anser anser	max. 4 000 pd.
A. albifrons	max. 50 000 pd.
A. erythropus	max. 14 pd.
A. fabalis	max. 35 000 pd.

Megfigyelési körzetemben négy nagy pihenőhelyet vettek igénybe, amelyek delelésre és éjszakázásra egyaránt szolgáltak. Két-két ilyen terület között min. 3 km, max. 7 km volt a távolság. Az egyes gyülekezőhelyeken becsült vadlúdtömegek nagysága:

1. Gyúró-kút – Halas-fenek – Ökör-fenek: kb. 30 000
2. Mérges-ér – Rácsos-kút – Darvas-ér: kb. 20 000
3. Zám, Sáros-ér: kb. 15 000
4. Hosszú-fenek dűlő, Vak-dűlő (kukorica) kb. 25 000

A pihenőhelyek teljes állománya napközben gyakran fel-felrebbent, mivel 9 réti sas (*Haliaeetus albicilla*) és 1 parlagi sas (*Aquila heliaca*) szinte menetrendszerűen, 30–40 percenként zaklatta őket. Ezek a felrebbenések jó alkalmat jelentettek a létszám becslésére.

Február 25-én kb. 180–200 nagyililik érdekes viselkedést mutatott. Egy ivaréretlen réti sas miatt felrebbentek Zám-pusztai delelőhelyükről, de nem repültek el, hanem legalább 3 percig közösen üldözték a sast, követve annak minden fordulását. Ez egy kissé ragadozómadarat üldöző seregélycsapat mozgására emlékeztetett.

Leginkább a nagy madártömeg táplálkozása foglalkoztatott. A hatalmas szikes pusztán ekkor már jól sarjadt a fű és a lúdtömegek szívesen legelték. Ugyanakkor megfigyeltem, hogy a zömük rendszeresen látogatta azokat a szántókat, ahol a mezőgazdaságban bekövetkezett átalakulás miatt az előző évi búzatarló szántatlanul, a kukoricások aratatlanul maradtak, avagy ahol vetőgép helyett műtrágyaszóróval a felszínre vetett őszi gabona gyéren kikelt állományai voltak. Különlegesen kedvező táplálékbazist teremtett neki az a tábla, ahol a helyi szövetkezet kb. 120 ha kukoricáját nem aratta le, hanem januárban szárazúzta a lábön maradt termést. Itt legalább 25 000 vadliba táplálkozott az idejáró, kukoricát gyűjtögető közeli falubeli emberektől kevéssé zavartatva.

Ez valamelyest megmagyarázza a szokatlan vadlúdtömeget, de biztosan más okai is vannak. A Hortobágy más részein ugyanekkor jelenlévő tömegekkel együtt legalább 180–200 ezerre becsültük a vadlúdállományt 1992. február végén.

Dr. Kovács Gábor

Adatok a réti sas (*Haliaeetus albicilla*) peszticid- és nehézfémterheléséhez Magyarországon

1979 februárjában a Gemenci Erdő- és Vadgazdaság (Tolna megye) területén szívelégtelenség következtében elhullott adult tojó réti sas- és az 1985 februárjában a Mágocsi-halastavak (Baranya megye) közelében ismeretlen személy által illegálisan lelőtt 3 éves tojó réti sas hulláját peszticidekre és nehézfémekre vonatkozóan analitikai vizsgálatoknak vetettük alá. A vizsgálatokat az Országos Állategészségügyi Intézetben végezték gázkromatográfiás módszerrel. Munkájukért e helyen is köszönetet mondunk.

Ritka ragadozó madarainkról Magyarországon még nem közöltek hasonló vizsgálati eredményeket, ezért a most bemutatásra kerülő adatok az első ilyen jellegű publikált vizsgálati eredmények. Közzétételük azért is fontos, mert ezek az adatok részei lehetnek egy alkalmi monitoring-tevékenységnek, melyek a környezet állapotváltozását hivatottak nyomon követni.

A vizsgálatok eredményeit táblázatban mutatjuk be. A közölt adatok önmagukban mélyreható következtetések levonására nem alkalmasak, annyi azonban megállapítható, hogy a megszigorodó növényvédelmi gyakorlat következtében (a DDT betiltása, a klórozott szénhidrogének alkalmazásának jelentős korlátozása) a ragadozó fajok peszticid terhelése is mérséklődött. Magasnak kell ugyanakkor ítélnünk cink- és a rézmaradékokat és ez azt jelzi, hogy a környezet nehézfémterhelése napjainkban is jelentős mértékű.

1. táblázat. Magyarországról származó réti sas- (*Haliaeetus albicilla*) szervekben gázkromatográfiás módszerrel kimutatott peszticid- és nehézfémértékek (mg/kg)

Tesztelt anyag megnevezése	Minta	
	I.	II.
<i>Gyomortartalomból</i>		
Szerves foszforsavészter	negatív	negatív
Karbamát inszekticid	negatív	negatív
<i>Májból és zsírszövetből</i>		
DDE	5,0 ^x	0,180 ^{xx}
DDD	nem vizsgált	0,030 ^{xx}
DDT	nem vizsgált	negatív ^{xx}
béta HCH	15,0 ^x	negatív ^{xx}
gamma HCH	12,5 ^x	negatív ^{xx}
<i>Májból és agyvelőből</i>		
Ólom	2,0 ^x	0,46 ^x
Higany	0,5 ^x	nem vizsgált
Réz	12,5 ^x – 3,3 ^{xxx}	7,37 ^x
Cink	23,8 ^x –10,3 ^{xxx}	24,67 ^x
Mangán	nem vizsgált	1,61 ^x

Jelmagyarázat: I. 1979-ből, a Gemenci EVAG területéről származó réti sas

II. 1985-ből, a Mágocsi-halastavakról származó réti sas

x–zsírszövetből, xx–májzsövetből, xxx–agyvelőből

Dr. Kalotás Zsolt

Fakókeselyű (*Gyps fulvus*) a Duna árterén

1991. IX. 22-én egy juvenilis fakókeselyűt (*Gyps fulvus fulvus*) találtak elhullva a Tolna megyei Bölcske határában a Duna ártéren fekvő Kéményesi sziget nevű területén.

Kiss Imre helybéli erdész bejelentése nyomán a madarat Budapestre, a Magyar Természettudományi Múzeumba szállítottuk, ahol azt *Esztergályos Lajos* montírozta. Az elpusztulás okára nem derült fény. A jó kondícióban lévő madárón a boncolás során sem lövési nyomokat, sem mérgezési tüneteket nem találtunk, a begye teljesen üres volt.

A fiatal tojó példány főbb méretei az alábbiak: teljes súly: 7750 gramm, testhossz: 112 cm, szárny: 71 cm, szárny fesztávolság: 268 cm, maximális szárny szélesség a másodrendű evezőknél: 45 cm, farok: 31 cm, csüd: 115 mm, csőr(orrnyílástól csőrhegyig): 51,4 mm.

Dr. Bankovics Attila

Szürke gém (*Ardea cinerea*) vörös gém (*Ardea purpurea*) hibridizációk Dinnyésen

1991. máj. 27-én Dinnyésen az Elza-majori hígtrágya-ülepítőn vörös gém kolónia ellenőrzésekor hibrid fészekaljra bukkantam. A 4 példány, hozzávetőleg négyhetes korú fiókát vörös gém (feltehetően a tojó) védelmezte fölöttem keringve. Az aránylag nagyméretű fészek a vörös gémekéhez hasonlóan nádszálakból, magasan (1,3 m-re a vízszint fölött) épült. A fiókák nagyságra teljesen egyformák voltak, színezetük is megegyezett. Tollzatuk színe szürke gém összbnyomást mutatott, de hátuk, felső szárnyfedőik, farkuk és fejük sötétszürke, a nyaki, mell- és válltollak egy része barna, fahéjbarna, vagy barnás szegélyű, az elsőrendű evezők feketésszürkék. A közelben felállított lensátorból sikerült megfigyelni mindkét szülőt a fészken. *Staudinger István* kollégámmal csak a fiókákról készítettünk diafelvételeket. Az egyik fiókát bizonyítás céljából Budapesten bemutattam a Nomenclatura Bizottságnak, majd visszahelyeztem a fészekbe. A fiatal gémekek jún. 30-án majdnem egyszerre röptültek ki.

1990-ben a szomszédos Brucker-tavon hasonló vörösgém-telepről 3 hibrid fióka röptült ki, de elegendő tapasztalat és adatok híján ezt nem tudtam bizonyítani.

1991. jún. 17-én az előző hely közelében egy nagy kócsag (*Egretta alba*) fészketől néhány méterre újabb hibridizációra derült fény. A nádasban szürke gém módjára épült fészket találtam 50 cm-re a vízszint fölött, melyben 4 példány, kb. öthetes fióka lapult. Itt feltehetően szürke gém volt a tojó, amely a fészekről közeledtemre szállt fel, és hamarosan megjelent a vörös gém is.

A fiókák színezete ugyanolyan volt, mint az előzőekben ismertetett, csupán egy kis árnyalattal voltak világosabbak.

Gémekek hibridizációja a hazai viszonylatban egyedülálló. Természetes körülmények között ritkán jön létre hibrid. Rendes időjárási viszonyok között a különböző fajú gémekek telepei jól elkülönülnek. A szárazság miatt egy kis tóra zsúfolódott madártömegben a különböző fajok érintkezése fokozott intenzitású, ami egyik oka lehet a kereszteződéseknek.

A különböző gémfélék etológiája, ill. morfológiája és genetikai rokonsága leginkább a szürke gém x vörös gém hibridizációt valószínűsíti, ennek ellenére szinte bármelyik faj egyede kereszteződhet akár tőle merőben eltérő faj egyedével is.

A Wielewaal c. belga madártani folyóirat 1985. augusztus-szeptemberi száma több hasonló esetről számol be. Franciaországból szürke gém x vörös gém hibridet említ (*Harrison J. és Harrison P. 1968*). Hollandiában nagy kócsag kereszteződött szürke gémmel (*Poorter, 1982*). Egy belga madárrezervátumból fényképekkel is illusztrálva kis kócsag x szürke gém hibrideket mutat be (*L. Lippens, és G. Burggrave 1982*).

Genetikailag egymástól távol álló fajok kereszteződéséből továbbszaporodásra alkalmatlan utódok jönnek létre, de a két legközelebb álló faj – a szürke gém és vörös gém – esetében nem történtek erre vonatkozó vizsgálatok.

Az utóbbi években egyre szaporodnak a „bizonytalan” szürke gém megfigyelések, melyek jelentős része valószínűleg hibrid. Ha nagyobb gémcapatot figyelve, a többitől eltérő színű példányt látunk, érdemes alaposan szemügyre venni és a többivel összehasonlítani.

Fenyvesi László

Gyűrűscsőrű sirály (*Larus delawarensis*) első előfordulása Magyarországon

1990. december 21-én Süttőnél, a Dunán levő kavicszátonyon és akörül szedegető tőkés récéket (*Anas platyrhynchos*), danka- (*Larus ridibundus*), vihar- (*Larus canus*) és ezüstsirályokat (*Larus argentatus*) figyelve szokatlan színezetű sirályt vettünk észre. A madár egy öreg téli és egy elsőtéli ezüstsirály mellett álldogált a zátonyon, tőlünk kb. 100–120 m-re. Feltűnő volt ezeknél kisebb termete, világosszürke háta és alapjaiban az elsőtéli tollruhás viharsirályéhoz hasonló színezete. 30x75-ös, 42x70-es és 60x70-es teleszkópokkal és kézi távcsövekkel történő hosszabb vizsgálódás után meggyőződünk róla, hogy egy elsőéves gyűrűscsőrű sirállyal van dolgunk. A meghatározást könnyítette, hogy Dr. Magyar G. és Schmidt A. Kanadában, ill. az USA-ban már látták a fajt. Mintegy 50 percen keresztül figyelhettük a madarat, amelyről részletes leírást is készítettünk. Ezt az alábbiakban adjuk közre.

Általános benyomás: testméretében az ezüst- és viharsirály között állt, az ezüstsirályéhoz közelebb. Némelyik mellette álló fiatal ezüstsirály méretét majdnem elérte, de azoknál karcsúbb, nyaktöve keskenyebb. Állása meredekebb, mint a viharsirályé. Röptében is jóval nagyobb, mint a viharsirály, hosszabb, és szélesebb szárnyú annál. Az ezüstsirályhoz röptében is hasonlít, szárnycsapásai azonban puhábbak és az egész madár, főleg alulról, jóval világosabb a fiatal ezüstsirálynál. Ez még nagyobb távolságról is jól látszott.

Viselkedés: megpillantásakor a zátonyon ült, majd le is feküdt a földre. Kétszer szállt fel táplálkozni a megfigyelési idő alatt, mindkét alkalommal egy csapat keringő, táplálkozó vihar- és ezüstsirály közé. Egyszer kisméretű halat is fogott, ezzel leült a vízre tőlünk mintegy 25–30 m-re. Mindkét esetben ugyanoda szállt vissza a zátonyra, ahol észrevettük. Egyszer messzebb repült a zátony távolabbi részére, ahol nem láthattuk, de mintegy 5–6 perc után visszatért az eredeti helyére. Amikor egy hajó felrebbentette az összes sirályt a zátonyról, az ezüstsirályokkal a gyűrűscsőrű sirály is felrepült, majd elhúztak nyugati irányba.

Részletes leírás:

Csőr: Hosszú, erőteljes, de az ezüstsirály csőrénél keskenyebb, a viharsirályénál hosszabb és vastagabb. A csőrtő világos hússzínű, a csőr vége fekete, éles vonalakkal határolva, a csőr leghegye megint világos.

Fej: a homlok laposabb, a fejtető hosszabb, mint a viharsirályé, a homlok hegyesszőgben emelkedik (nem meredek). Színezete fehér. A szemtől hátrafelé indulva jól érzékelhető sötétebb szemsáv vagy szemöldök, ami kissé „haragos” tekintetet ad neki. A szem körül, a szem mögött sötétebb tollak vannak, amik ezt a kifejezést tovább erősítik. A feje bal oldalán, a fültollak

alatt sötétebb félhold alakú folt, amely egészen a nyakig lehúzódik. Szeme színe sötét.

Tarkó: erőteljesen, barna hosszanti foltokal pettyezett, ez egyrészt a hátig, másrészt a nyakoldalon egészen a begyig lehúzódik. Felfelé, a fejtető irányában a foltozás halványabb, kisebb méretű foltokkal.

Hát: világosszürke, nagyjából a dankasirályal megegyező árnyalatú (egy mellette levő dankasirályal összehasonlítva bizonyos szögben annak, bizonyos szöben pedig a *Larus delawarensis*-nek a háta látszott kissé sötétebbnek). Az öreg ezüstsirályok hátszínezeténél láthatóan világosabb, a viharsirályénál sokkal világosabb. Egyes tollak szegése fehér, ez egyfajta nem összefüggő „habos” mintázatot ad neki. A szürke szín a nyak oldaláig terjed.

Szárny: ültében az elsőrendű evezők feketék, fehér folt nélkül. A harmadrendű evezőkön fehér szegés, az egyik közepén fekete folt. A nagyfedők közül a belsők egyszínű világosszürkék, a külsők sűrű világosbarna és piszkosfehér csíkozást mutatnak. A kifestők közepén barna folt, szegésük fehéres. A szárny éle a könyökhajlatnál sötétebb, a szárny színével kontrasztot képez (ez a fiatal ezüstsirályokon teljesen hiányzik). A szárnyhegy jóval túlnyúlik a farkon (4–5 centiméterrel).

Farok: alsó farkfedők világosbarnával foltozottak.

Láb: hosszabb, mint a viharsirályé, majdnem olyan hosszú, mint a fiatal ezüstöké. Színe világos hússzínű, valamivel élénkebb, kevésbé szürkés mint a fiatal ezüstöké.

Alsótest: fehér színű, különösebb mintázat nélkül.

Röptében: Alulról a másodrendű evezők (főként a külsők) és a belső elsőrendű evezők áttetszőek. Ez a bélyeg hiányzik mind a fiatal vihar-, mind az ezüstsirályoknál. Felülről az elsőrendű evezők feketék, az elsőrendű fedők szintén sötétek, de inkább barnásak. Másodrendű evezőkön sötétbarna sáv, a harmadrendűeken ez már nincs meg. Nagyfedők világosszürkék. A hát egyszínűnek tűnik, ennek világos színe és a szárny mintázottsága között jelentős kontraszt van. A farok alapszíne fehér, végén vastag, fekete szubterminális szalag, kivéve a középső faroktollakat, amelyek fehérek. A sáv vastagsága belülről kifelé növekszik. A szalag felső szegélye nem éles, fokozatosan megy át a fehér alapszínbe.

Kor: elsőtéli tollruhás madár, amelyen bizonyos bélyegek (a farok nem teljes végszalagja, a másodrendű evezők barnás színe) arra utalnak, hogy már elkezdte a vedlést az elsőnyári tollruhába.

Ez a megfigyelés a gyűrűscsőrű sirály első előfordulási adata Magyarországon, amelyet a *Nomenclatura Állandó Bizottság* 1991-ben hitelesített. E sirályfaj elterjedési területe Észak-Amerikában van, ahol állománya az elmúlt évtizedben jelentősen nőtt. Valószínűleg ennek köszönhetően 1974-es első angoliai előfordulása óta szinte minden európai országban előkerült már. Angliában éves megfigyeléseinek száma olyan magasra emelkedett, hogy 1989 óta nem tartozik a *Rarities Committee* (Ritkaság Bizottság) által bírálendő fajok közé. Ezek alapján hazai előfordulása egyáltalán nem meglepő. Valószínű, hogy a nagy nagyítású távcsövek elterjedésével, gyakoribb használatával több adat is érkezik majd e fajról.

Dr. Magyar Gábor, Schmidt András, Szalay Kornél és Waliczky Zoltán

A sarki csér (*Sterna paradisaea*) megjelenése a szegedi Fertőn

1991. október 12-én faunisztikai megfigyelések közben egy fiatal sarki csért figyeltem meg a Szeged melletti Fertő halastavak feltöltés alatt álló II/5-ös tóegysége felett. A madár meglehetősen ragaszkodott a tó sarkánál lévő zsilip környékéhez, a befolyó víz valószínűleg jó táplálkozási lehetőséget biztosított számára. Feltűnően bizalmas volt, néha 2–3 méterre tőlünk lebegett a víz felett.

42-szeres nagyítású Asiola távcsővel jól megfigyelhettük faji bélyegeit: alulról egyöntetűen fehér és áttetsző farok, farkfedők és szárny, kivéve a vékony, élesen elhatárolt fekete szárnyszegélyt az első hat kézevezőn; az iszapon állva pedig a nagyon rövid, sötétvörös lábak is jól láthatók voltak. A madár huzamosabb időt (1–1,5 órát) töltött folyamatosan a levegőben, és csak kis időre szállt le az iszapra pihenni, tollászkodni.

A megfigyelésnél jelen volt még dr. Molnár Gyula, Tokody Béla, Veprik Róbert, Forró Csaba, Barkóczy Csaba és Horváth Szatmár. A csérről bizonyító képek is készültek. Utoljára október 14-én láttuk, másnapra már eltűnt a területről.

Ezzel a megfigyeléssel egy újabb fajjal bővült a magyar madarak névjegyzéke.

Nagy Tamás

Adatok a Zempléni-hegységben költő uráli baglyok (*Strix uralensis*) nyári táplálékához

Az uráli bagoly az euroszibériai erdők (tajga) madara, Európa mérsékelt övében csak a Dinaridák és Kárpátok egyes területein fordul elő. A faj táplálkozásával kapcsolatos adatok Skandináviából, Németországból, Szlovákiából valamint a kelet-ázsiai Usszuri-vidékről ismeretesek (Mikkola, 1983), – hazánk területéről ezek tudomásunk szerint az első ilyen természetű adatok.

A szerzők egyike – Petrovics Zoltán – a Zempléni-hegység területén 1983-tól kíséri figyelemmel az uráli bagoly előfordulásait. A költések száma évenkénti eloszlásban igen ingadozó, akár el is maradhat, de magányos és párt alkotó példányokkal a költések számától függetlenül nagy gyakorisággal lehet találkozni. 1991-ben két alkalommal gyűjtött köpeteket uráli bagoly ülőfája alól.

1. Háromhuta; Szpalenyica-völgy: 1991. május 1-jén idős bükkösben található lucfenyőről repült le egy tojó. A szerző a fa alatt 13–15 köpetet gyűjtött össze erősen szétfoslott állapotban. Ugyanezt a példányt novemberig figyelte meg e területen, de a lucfenyőt a madár többé nem használta.

2. Fony; Lapis-völgy: 1991. október 1-jén idős bükk-tölgy elegyes állományban találta meg az ülőfát. Alatta mindössze 4–5 erősen szétfoslott köpet feküdt a sok „meszelés” (ürüléknyom) ellenére. Ezen a területen 1984-től rendszeresen megfigyelt egy pár uráli baglyot, de költést csak 1990-ben észlelt.

1. táblázat. Urali bagoly (*Strix uralensis*) köpetekből meghatározott táplálékállatok listája

Gyűjtés helye: Háromhuta, Szpalenyica-völgy. Gyűjtés ideje: 1991. 05. 01.

ROVAROK (INSECTA)	FELTÉTELEZETT EGYEDSZÁM
<i>Carabus violaceus</i>	9
<i>Carabus intricatus</i>	1
<i>Carabus cancellatus</i>	2
<i>Carabus obsoletus</i>	17
<i>Carabus nemoralis</i>	3
<i>Abax ater</i>	1
<i>Geotrupes stercorarius</i>	
<hr/>	
KÉTÉLTŰ (AMPHIBIA)	
<i>Rana sp.</i>	1
<hr/>	
MADARAK (AVES)	
<i>Turdus philomelos</i>	1
<i>Erithacus rubecula</i>	1
<hr/>	
EMLŐSÖK (MAMMALIA)	
<i>Sorex minutus</i>	5
<i>Sorex araneus</i>	12
<i>Talpa europaea</i>	2
<i>Apodemus sylvaticus</i>	2
<i>Apodemus flavicollis</i>	1
<i>Micromys minutus</i>	1
<i>Muscardinus avellanarius</i>	1
<i>Clethrionomys glareolus</i>	2
<i>Microtus arvalis</i>	6

2. táblázat. Urali bagoly- (*Strix uralensis*) köpetekből meghatározott táplálékállatok listája

Gyűjtés helye: Fony, Lapis-völgy. Gyűjtés ideje: 1991. 10. 01.

ROVAROK (INSECTA)	FELTÉTELEZETT EGYEDSZÁM
<i>Carabus coriaceus</i>	3
<i>Carabus violaceus</i>	7
<i>Carabus obsoletus</i>	3
<i>Carabus zawadzkyi</i>	1
<i>Carabus glabratus</i>	7
<hr/>	
EMLŐSÖK (MAMMALIA)	
<i>Sorex minutus</i>	1
<i>Sorex araneus</i>	7
<i>Muscardinus avellanarius</i>	1
<i>Glis glis</i>	1
<i>Microtus atvalis</i>	1

A táplálkozási maradékokból a rovarokat Szilágyi Gábor, a madár- és emlőscsontokat Jánossy Dénes határozta meg.

Az irodalomban szereplő eddigi táplálékanyagokban a rovarokat közelebbről nem határozták meg, így összehasonlításra nem nyílt lehetőség. Mikkola (1983) rámutat az uráli bagoly táplálékában a madártáplálék esetlegességére, az emlősök listáit pedig „fészkelési idő” és „fészkelési időn kívüli” bontásban adja. A fészkelési időn kívül gyűjtött anyagban viszonylag magasabb a cickányok (főleg *Sorex araneus*) arányszáma, akárcsak a zempléni anyagban. Az Európa északi részein gyűjtött anyagban feltűnően magas a vízipocok (*Arvicola terrestris*) egyedszáma, amely nálunk a köpetekből teljesen hiányzik. Ugyanakkor a nagy pele (*Glis glis*) a magyar anyagban jelen van, Skandináviában viszont elő sem fordul.

IRODALOM

Mikkola, H. (1983): Owls of Europe. Poyser-Calton. 397 pp.

Dr. Jánossy Dénes, Petrovics Zoltán és Szilágyi Gábor

Törpekuvík (*Glaucidium passerinum*) megfigyelése Aggteleken

1992. február 25-én, délután 16 órakor Aggtelek községtől délre, az aggtelek-imolai határ közelében megfigyelő körutam közben felfigyeltem arra, hogy egy fiatal kecskefűz (*Salix caprea*) ágáról, 1,5 méter magasról, sötét színű, gyors röptű madár szállt el és telepedett le egy másik, kb. 8 méterre levő kecskefűz ágára mintegy 4 méter magasban. 10 x 50-es kézitávcső segítségével a madarat törpekuvíknak (*Glaucidium passerinum*) határoztam. A kis bagoly mintegy 15 percen keresztül nyugodtan tűrte, hogy 2,5–3 méter távolságról diafelvételeket készítek róla. Miközben fotóztam, sűrűn forgatta fejét minden irányba, és időnként a farkát is megbillegtette. Különféle zajkeltéssel, heves mozdulatokkal kívántam elérni, hogy eközben rám tekintsen, de csak egy-egy pillanatra sikerült felkeltenem érdeklődését. Eközben egy köpetet öklendezett ki, amely közvetlenül mellettem hullott a talajra. Később odébbrepült és kb. 50 méterrel arrébb egy fiatal rezgő nyárra (*Populus tremula*) telepedett le, megint 4 méteres magasságba. Itt láttam utoljára, fél óra múlva már nem volt ott.

A biotóp, ahol a törpekuvíkot megfigyeltem nagyon jellegzetes. A 300–350 méter tengerszint feletti magasságú területen a mészkő alapkőzet vékony édesvízi üledék borítja, melyen savanyú kémhatású talajok alakultak ki. A megfigyelés helye egy mészkerülő fajokban gazdag cseres tölgyeshez (*Quercetum petrae-cerris roboretosum*) közel levő hajdani irtásrét, amely a kaszálás és a legeltetés felhagyását követően nyíres-borókás-csarabos állománnyá (*Calluno-Genistetum germanicae*) alakult. Ez a társulás a szukcessziós visszaerdősülési folyamat egyik lépcsőjének minősül (Buday, 1980). A talaj erőteljes elsavanyodását jelző csarab (*Calluna vulgaris*) mellett jellegzetes fafajok a rezgőnyár (*Populus tremula*), a kecskefűz (*Salix caprea*), a nyír (*Betula pendula*) és a boróka (*Juniperus communis*). Csak nagyon szórványosan fordul

elő az erdeifenyő (*Pinus silvestris*). Idősebb fenyőállomány egyáltalán nincs a környéken.

A begyűjtött és a madártani intézetbe eljuttatott törpekuvik köpet jellemzői a következők voltak: tömeg – 1,07 g, hosszúság – 24 mm, szélesség – 10 mm. A köpet 1 példány mezei pocok (*Microtus arvalis*) maradványait tartalmazta.

A törpekuvikot Magyarországon korábban egy alkalommal – 1977 novemberében a Soproni-hegységen – figyelték meg (Ubrankovics–Varga, 1978). Várható volt az Északi-középhegységből is előkerülése, hiszen Szlovákiában – nem messze a magyar–szlovák határtól, a Kékkő-Pelsőc-Topolcsány vonaltól északra – elvétve költ a faj (Kristóf, 1970). Pelsőc Aggtelektől légvonalban mindössze csak 11 km-re fekszik, így reményünk lehet arra, hogy a törpekuvik a közeljövőben akár költő fajként is előkerül Észak-Borsodban.

IRODALOM

- Buday, G. (1980) Az Aggtelek környéki kavics hát vegetációjának cönológiai és ökológiai feldolgozása. Acta Biol. Debrecina, 17: 129–158.
- Kristóf, K. (1970) A törpekuvik (*Glaucidium passerinum*) Csehszlovákiában és Magyarország határvidékén. Búvár, 45: 367.
- Ubrankovics, P.–Varga, L. (1978) Törpekuvik a Soproni-hegységben. Mad. Táj. Jan.–febr.: 3.

Varga Zsolt

Kilencéves partifecske (*Riparia riparia*) megkerülése

Kelet-Magyarországon, Nyíregyháza körzetében 1980 óta folyó intenzív partifecske-vizsgálatok, gyűrűzések során 1991-ben egy a partifecskéknél rendkívül ritka időtartamú visszafogást regisztráltunk.

Egy 1983. július 4-én Újfehértó határában a 4-es számú főútvonal menti homokbányában lévő telepen, juvenilisként (1 évében) gyűrűzött (gyűrűző: Petrálné Barta Enikő, gyűrűszám: 940397) partifecske került meg 1991-ben. A madár 1991. június 9-én a gyűrűzési helytől Északra 10 km-re lévő Nyíregyháza-Rozsrét településnél lévő homokbányán lett visszafogva, mint adult hím, gyűrűzés közben (gyűrűző: dr. Szép Tibor). A madarat a partifecske-telepen végzett felmérőmunka során a fészkelőüregben fogtam meg. A madár főbb biometriai adatai: szárnyhossz: 109 mm; szárnyforma (elsőrendű evezők különbsége mm-ben a II. elsőrendű evezőtől: 1, 10, 19, 26, 33, 40, 48, 55; farok: 57; súly: 13,7; vedlési hiba és kullancs, parazita nem volt a madáron a befogáskor. A madár 1991-ben május 12-én kezdte el ásni az üreget, amely a 85 cm-es teljes hosszal 5 nappal később lett kész. A partifecskek igen kései 1991. tavaszi érkezése miatt e madár megjelenése az elsők közöttinek mondható és párba állása az átlagosnál gyorsabban történt. Csak egy költése volt, ami általános volt az 1991-es esztendőben. A madár gyűrűzése és megkerülése között 8 év telt el, az EURING korjelölési rendszerét használva a 9. évében került meg, amely kor az átlagosan 3–4 év élettartamú partifecskek esetében rendkívül ritka jelenség az irodalmi adatok alapján.

Dr. Szép Tibor

Nagy őrgébics (*Lanius excubitor*) szokatlan viselkedése

Megfigyeléseim kezdete, 1969 óta Biharban és a Hortobágyon egyaránt számos alkalommal észleltem nagy őrgébicset (*Lanius excubitor*) és sok adatot gyűjtöttem zsákmányolásáról és civakodó hajlamáról. Ezek közül két, nem mindennapi viselkedési formát közlök az alábbiakban.

1975. november 16-án Hortobágy-Halastó 1-es tavának gátján, egy szilvafán üldögélő nagy őrgébicset szemléltem. A tó szélé fölött kb. 40 m magasan egy öreg réti sas (*Haliaeetus albicilla*) szárnyalt, melyet a gébics hirtelen üldözőbe vett. A sast mintegy 1,5–2 m-re megközelítette és legalább 200 méteren át követte, miközben a nagy ragadozó egyáltalán nem vett róla tudomást.

1992. január 7-én a Hortobágyi Nemzeti Park Nagyivánhoz tartozó részén végeztem megfigyeléseket. Dél tájban a Mérges-ér mocsárrét felől egy nagy őrgébicset láttam a kb. 300 m-re levő csatornagáti fasor felé repülni. Markában (nem a csőrében!) egeret vitt, szemlátomást kissé erőlködve, mert lábait lehúzta a teher. Még kb. 100–120 m-re járt a legszélső fáktól, amikor egy kékes rétihéja (*Circus cyaneus*) tojó vagy fiatal, átvedlő példányt vette üldözőbe. A gébics nem dobta el szokatlan módon hurcolt zsákmányát, mégis sikerült pár méteres előnnyel elérnie a tuskés, sűrű ezüsfát (*Eleagnus angustifolia*). Meglapult a törzse mellett, egy ág tövére és csak ekkor vette át a csőrébe az egeret. A rétihéja a gubancos gallyak között sehogy sem bírt hozzáférni és 2 percnyi próbálkozás után nem kísérletezett tovább az elfogásával. Engem kb. 15 m-re várt be a gébics, így megszemlélhettem távcsővel a zsákmányát, melyet törpe egernek (*Micromys minutus*) határoztam meg.

Dr. Kovács Gábor

Ökörszemek (*Troglodytes troglodytes*) pusztulása 1991–92 telén

A Hortobágy egész területén jellegzetes, gyakori téli vendég az ökörszem (*Troglodytes troglodytes*). Legtöbbet a mocsarak és a halastavak gyékényes nádasaiban észlelhetünk, ahol nem ritka a hektáronkénti 6–8 példány sem, bár a bújkáló madarak hang utáni számlálása sokszor bizonytalan.

Az 1991–92-es tél első felében igen hideg, havas volt az időjárás. December végéig 30 cm-esre nőtt a hótakaró, erre többször hullt ólmos eső és gyakori volt a zúzmarás köd.

Január 4-én vettem észre először, hogy a Kunmadaras határában levő Darvas-tó szélén, a megfigyelőépületben 2 elhullott ökörszem hever a padlón. Másnap már 5, harmadnap újabb 2 példányt találtam ugyanitt. Az időjárás 4-én igen hideg volt mínusz 12 °C, 5-én és 6-án pedig ólmos eső esett, ezért feltételezem, hogy az ökörszemek pusztulását a kiéhezés okozta. A következő napok már enyhébbek voltak, olvadás kezdődött és újabb elhullást nem észleltem.

Dr. Kovács Gábor

Sivatagi hantmadár (*Oenanthe deserti*) első előfordulása Magyarországon

1991. november 17-én esős időben egy tojó színezetű sivatagi hantmadarat (*Oenanthe deserti*) figyeltünk meg a balmazújvárosi Nagysziken.

Azonosítása: csőre egyszínű fekete, hossza a szájzug és szem hátsó részének távolságával egyenlő. Fejtető, tarkó és a hát tompa szürkés homokszínű. Szemsáv fehéres krémszínű, legvastagabb a szem fölött. A kiszélesedő szem mögötti sáv és a kantár sárgásbarna. Szeme sötétbarna. Arc, torok és a begy homokszínű, szürkés árnyalat nélkül. Has és az alsó farokfedők fehéres krémszínűek. A has és mell tompa színei jól láthatóan elválnak egymástól. Elsőrendű evezők feketék, vékony agyagszínű szegéssel. A feketés másodrendű és harmadrendű evezőkön szélesebb vöröses krémsárga szegés található. Nagy és középfedők sötétbarna közepűek vastag agyagszínű szegéllyel. Farok egyszínű barnásfekete. A faroktő és a felső farokfedők a hastól kicsit sötétebbek, narancsos árnyalattal. Lába fekete.

Összbenyomás: tompa homokszínű szemsávos hantmadár, sötét evezőkkel és egyszínű sötét farokkal. Repüléskor csak a faroktőnél látható kevés fehéres folt.

Hangja: csipogás, amelyet egy rövid ideig hallottunk.

Végig a Nagysziken keresztül futó Magdolna-ér szakadozott ürmös gátján tartózkodott. Kis területen mozogva táplálkozott és egy esetben, egymás után két lószúnyogot (*Tipula maxima*) fogyasztott.

November 17-én a déli órákban Szilágyi Attila és Tar János vette észre a madarat. Később Ecsedi Zoltánnal figyelték, majd Bodnár Mihállyal is, ekkor Szilágyi A. bizonyító felvételeket készített róla. Délután Béke Csaba és Nagy Gyula még megfigyelte ott. 18-án Tar János nem találta a területen a sivatagi hantmadarat. 20-án dr. Kovács Gábor, Tar János és Waliczky Zoltán napfényes időben ismét megfigyelték ugyanazon a helyen. Másnap már nem került elő.

Ecsedi Zoltán, Szilágyi Attila és Tar János

Az ócsai égerlapon levő odútelepen nincsenek rágcsálók

1986 tavaszán 100 darab B típusú odút helyeztünk ki az Ócsai Tájvédelmi Körzetben egy égererdőfoltba. A folt körül turjános, nádas, bokros rész volt. Az odúk ellenőrzését 1986-tól 1990-ig tartó időszakban végeztük (Báldi 1991). Az öt költési szezon alatt egyszer sem találtunk rágcsálókat, vagy rágcsálókra utaló nyomot az odúban. A pelék (*Muscardinus avellanarius* és *Glis glis*) más magyarországi erdőkben odútelepeken gyakran zavarták az odúköltő madarakat (pl. Bartha és Szabó 1983., Juhász és Tóth 1989.) Hasonló problémák más régiókban is előfordulnak (pl. Barba és Gil-Delgado 1990).

Telente a fészekodúkat gyakran, kéthetente ellenőriztük. Ennek ellenére nem találtunk rágcsálókat, vagy a fészkeket az odútelepen. Kivétel 1988 januárja, mikor az odúban éjszakázó széncinegék közül sok elpusztult, és mellettük öt erdei egér (*Apodemus silvaticus*) tetemet is találtunk. Az egereken nem volt külsérelmi nyom, az odúk csupasz alján feküdtek.

A rágcsálók hiánya a lápvidéken levő odútelepen az élőhely hatásainak tudható be. Kiterjedt erdősegeknél az ott élő rágcsálók alkalmazkodtak az erdei élethez, így az odúk és üregek biztosította védelemhez is. Ezért telepednek meg az odútelepeken is, ahol a madarak vetélytársai lehetnek. Ezek a fajok viszont részben a kaszálók, mocsarak és nádasok alkotta vizsgálati területen nem fordulnak elő, részben más kedvező lehetőségek vannak az elrejtőzésre, például nádcsomók, tehát a mesterséges fészekodúk nem szükségesek a túléléshez.

IRODALOM

- Báldi, A. (1991) The effect of nestboxes on bird species diversity and on the breeding density of the Great Tit (*Parus maior* L., 1758) in different habitats. *Aquila*, 98: 141–146.
- Barba, E. and Gil-Delgado, J. A. (1990) Competition for nest-boxes among four vertebrate species: an experimental study in orange groves. *Holarctic Ecology*, 13: 183–186.
- Bartha, E. and Szabó, É. (1983) Odútelep a Normafánál. *Mad. Táj*. 1983. jan.–júl. 8–10.
- Juhász, L. and Tóth, L. (1989) Költési eredmények egy mesterséges fészkelőodú telepen a debreceni Erdőpusztákon. *Mad. Táj*. 1989. jan.–júl. 36–37.

Báldi András és Dr. Csörgő Tibor

SHORT COMMUNICATIONS

Mass migration of wild geese in the Hortobágy during February of 1992

Among domestic bird watchers only the elder generation have personal impressions about the sometime large masses of wild geese. I can also refer to the figures of many-hundred-thousand and already million order published in the volumes of the *Aquila* between 1910 and 1943. During my two-decade observations in the Hortobágy I could watch ca. 30 000 specimens on a lucky day at the end of 1976. Since the eighties the wild geese have been appearing in decreasing number during autumn and early-spring with a minimum in October–November, 1991. Despite of the favourable water conditions and abundance of feeds altogether 4000 specimens of White-fronted Goose, ca. 1500 sps. of Bean Goose as well as 1000 sps. of Grey-leg Goose and 151 sps. of Lesser White-fronted Goose constituted the maximum in that year.

In February 1992, especially after 20 th. of February, an enormous mass of wild geese occupied abruptly and unexpectedly the Hortobágy. There was a progressive increase in the population between 21 and 28 of February from the initial sps. of 3100 to ca. 85–90 thousand geese recorded in three daily visited puszta areas of the Hortobágy National Park (Zám, Nagyiván, Kunmadaras). All the four species occurred in the following numbers:

<i>Anser anser</i>	max. 4000 sps.
<i>Anser albifrons</i>	max. 50 000 sps.
<i>Anser erythropus</i>	max. 14 sps.
<i>Anser fabalis</i>	max. 35 000 sps.

In my observation district the geese used four large resting sites for noon-rest and overnighing. Two resting sites were located from each other at a distance of minimum 3 km, with a maximum of 7 km. Size of the wild goose masses estimated at the individual assembling sites were as follows:

1. Gyurókút–Halas-fenek – Ökörfenék: ca. 30 000 sps.
2. Mérges-ér – Rácsos-kút – Darvas-ér: ca. 20 000 sps.
3. Zám, Sáros-ér: ca. 15 000 sps.
4. Hosszúfenék-dűlő, Vak-dűlő (corn) ca. 25 000 sps.

At the resting sites total stocks of wild geese flushed again and again due to disturbances by 9 sps. of White-tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*) and 1 sp. of Imperial Eagle (*Aquila heliaca*) at 30–40 minute intervals. These flushes offered good opportunities for making censuses. On 25th. February ca. 180–200 sps. of White-fronted Goose exhibited an interesting behaviour. They were flushed by an immature Imperial Eagle from their noon-resting place at Zam puszta, but the geese did not fly away instead, they pursued closely the eagle at least for 3 minutes, similar to a starling flock chasing a predator.

I was mainly interested in the feeding pattern of the large bird mass. The wild geese were readily grazed the grass emerged pretty well in the extensive sodic puszta area at that time. At the same time I could notice as the majority of the geese visited regularly the unploughed wheat stubbles, the unharvested corn fields or scanty

stands of winter wheat sowed by fertilizer distributors. An especially flavourable feed base was offered by a corn field of ca. 12 ha of the local farmer's cooperative where the crop unharvested was crushed with a stalk crusher in January. Here ca. 25 000 wild goose specimens were feeding at least, undisturbed by corn-collecting persons coming here from the adjacent village. This may be one reason among others for occurrence of the unusual mass of wild geese. At the end of February the wild goose population of the Hortobagy, including the masses present in the other parts, was estimated to 180–200 thousand specimens at least.

Dr. Gábor Kovács

Pesticide and heavy metal load of the White-tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*) in Hungary

In February, 1979 a White-tailed Eagle layer died due to cardiac failure in the area of the Gemenc Forest and Game Farm (Tolna county). The body of this specimen and the carcass of a 3 years old White-tailed Eagle layer shot illegally in the surroundings of the Mágocs Fish-ponds in 1985 have been analysed for pesticides and heavy metals in the National Institute of Veterinary Hygienics using gas chromatography. Their work is again appreciated here.

Table 1. Residual levels of pesticides and heavy metals (mg/kg) in the organs of White-tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*) originated from Hungary

Material tested	Sample	
	I.	II.
<i>Stomach content</i>		
Organophosphates	negative	negative
Carbamates	negative	negative
<i>Liver and fat</i>		
DDE	5,0 ^x	0,180 ^{xx}
DDD	not analysed	0,030 ^{xx}
DDT	not analysed	negative ^{xx}
béta HCH	15,0 ^x	negative ^{xx}
gamma HCH	12,5 ^x	negative ^{xx}
<i>Liver and brain</i>		
Pb	2,0 ^x	0,46 ^x
Hg	0,5 ^x	not analysed
Cu	12,5 ^x	7,37 ^x
Zn	3,3 ^{xxx}	
	23,8 ^x	24,67 ^x
	10,3 ^{xxx}	
Mn	not analysed	1,61 ^x

Remarks: I. Sampled in the area of the Gemenc EVAG in 1979.

II. Sampled in the surroundings of the Mágocs Fish-ponds in 1985

^x – Fatty tissue   ^{xx} – Liver tissue   ^{xxx} – Brain

No similar results have been published for rare predatory birds in Hungary, so far. The data presented here can be considered as the first records on this topic. These data may contribute to an occasional monitoring of the environmental changes, too.

The data presented in Table 1 are insufficient for profound conclusions yet, it can be stated that pesticide load of the predatory birds has mitigated due to regulation of the plant protection practice (prohibition of DDT, significant restriction of the use of chlorinated hydrocarbons). Residual levels of zinc and copper are however high indicating a marked heavy metal load of the environment even nowadays.

Dr. Zsolt Kalotás

Griffon Vulture (*Gyps fulvus*) in the flood area of the Danube

On 22nd of September, 1991 a juvenile Griffon Vulture (*Gyps fulvus*) was found dead on the Kéményes Island in the flood area of the Danube in the vicinity of Bölcske in county Tolna.

According to the announcement of *Imre Kiss*, the local forester, the bird was transported to the Hungarian Museum of Natural Sciences (Budapest) where it was mounted by *Lajos Esztergályos*. Cause of death remained obscure. At necropsy of the bird being in good condition neither traces of shooting nor signs of poisoning were noted. The crop was empty.

The main measurements of the young layer are as follows: total body weight: 7750 g, body length: 112 cm, wing: 71 cm, wingspan: 268 cm, maximal wing-width at the secondary quillfeathers: 45 cm, tail: 31 cm, foot: 115 mm, beak (from nostril to peak of beak): 51,4 mm.

Dr. Attila Bankovics

Grey Heron (*Ardea cinerea*) X Purple Heron (*Ardea purpurea*) hybridizations at Dinnyés (County Fejér, Hungary)

On 27th of May, 1991 I discovered hybrid nestlings at the liquid manure sedimentator of the Elza-major at Dinnyés while counting the Purple Heron colony. The four nestlings of approx. 4 weeks old were protected by a Purple Heron specimen (supposedly the layer) circling over me. The relatively large-sized nest was constructed of reeds at a height of 1,3 m above the water-level, similar to a Purple Herons'. The nestlings appeared identical in size and colouration. The colour their plumage seemed to be that of a Grey Heron, but the back, the upper wing-sheats, tails and heads appeared dark-grey; The cervico-thoracic and shoulder feathers were partly a brown, cinamon-coloure or of a brownish margin, the primary wingquills were blackish-grey. From the lurking-camp I could watch the parents at the nest. With István Staundinger I took dia-pictures of the nestlings. One of the nestlings was presented to the Nomenclature Committee in Budapest as evidence and then replaced in the nest. On 30th of June the young birds flew out nearly at the same time.

(I want to mention that 3 hybrid nestlings flew out from a similar Purple Heron colony in the neighbouring Brucker pond in 1990, but I could not show evidence of this observation due to lack of sufficient experience and data.)

On 17th of June, 1991 close to the above place an additional case of hybridization was discovered some metres away from the nest of a Great White Egret (*Egretta alba*). I found a nest, built in a similar way to that of the Grey Heron in the reeds over 50 cm above the water-level in which 4 approx. 5 weeks-old nestlings of identical size were

flattened. In this case the Grey Heron seemed to be the layer. As I approached it flew away and the Purple Heron specimen soon appeared. The nestlings had the same colouration but a bit lighter than former ones.

Hybridization of Herons in Hungary is unique. Hybrids are very rarely formed under natural conditions. Under normal weather conditions the colonies of the different heron species are well separated. Among birds crowded in one pond due to drought there is intense contact between the different species that may lead to hybridization. The ethology, morphology and genetical kinship makes the Grey Heron X Purple Heron hybridization probable yet specimens of any species may be crossed with individuals of a different species. Some similar cases were reported in the August–September issue of the *Wielewaal* Belgian ornithological journal. In France Grey Heron X Purple Heron hybrid have been reported (*Harrison J. and Harrison P., 1968*). In Holland a Great White Egret was crossed with a Grey Heron (*Poorter, 1982*). In a Belgian bird reserve Little Egret (*Egretta garzetta*) x Grey Heron hybrids are presented photographs by *Lippens and Burggrave (1982)*.

Crossing of genetically far-related species results in infertile offsprings. Unfortunately, no such examinations have been performed in the case of the two most closely-related species, the Grey Heron and the Purple Heron.

Owing the last few years the number of „uncertain” Grey Heron observations have increased. Supposedly the major part of these are hybrids. When watching a bigger heron flock it is worth observing thoroughly the specimens with differing colouration and to compare these to the other birds.

László Fenyvesi

First occurrence of Ringed-billed Gull (*Larus delawarensis*) in Hungary

On 21st of December, 1990 we saw a gull of unusual colouration in the company of Mallards (*Anas platyrhynchos*), Black-headed Gulls (*Larus ridibundus*), Common Gulls (*Larus canus*) and Herring Gulls (*Larus argentatus*) picking about in and around a gravel-shallow of the Danube. The bird was standing by an old winter and a first wintering Herring Gull, resp., ca. 100–120 m from us. Its smaller body-size, the light greyish back and colouration similar to the plumage of a first wintering Common Gull were conspicuous. After watching with telescopes of 30x75, 42x70 and 60x70 and fieldglasses we were convinced that the bird corresponded to a yearling Ringed-billed Gull. The identification was made easier by the fact that *Dr. G. Magyar* and *A. Schmidt* had already seen this species in Canada or the USA. We could watch the bird over ca. 50 minutes and the observations were recorded in detail. These are made available here.

General impression: according to body-size it could be put between the Herring and the Common Gull, closer to the Herring Gull. It approximated to the size of some young Herring Gull specimens standing by it, but our bird appeared slenderer with a thinner neck-base. It stood more upright than the Common Gull. It also seemed much bigger than the Common Gull while flying, its wings were longer and wider. It resembled the Herring Gull even on the wing, but its wing-beats were softer and the whole bird appeared much lighter than the young Herring Gull specimens, especially from underneath. This was visible even from a greater distance.

Behaviour: At first the bird was sitting in the shallows later on, it laid down on the ground. It took flight to feed twice during the observation period among a flock of Common and Herring Gull specimens circling and feeding in the air. Once it caught a small fish and with its prey settled on the water around 25–30 m from us. On both

occasions it flew back to the same site of shallow water where we noticed it. On another occasion the bird flew away to a farther part of the shallow, where we could not see it, but it returned to its original place within 5–6 minutes. When a ship put up all the gulls from the shallow, the Ringed-billed Gull also took wing with the Herring Gulls westwards.

Description:

Beak: is long and strong, thinner than that of the Herring Gull whilst longer and thicker compared to the Common Gull's beak. The root of the beak is light meat colour demarcated at the end by a sharp black line whilst, the end of the beak is again light.

Head: the forehead is flatter, the top is longer, compared to the Common Gull. The forehead is acute-angled (not abrupt). The colouration is white. Backward from the eye the darker eye-strip or eyebrow is visible that endows the bird with a „wrathful” look emphasized by the darker feathers around and behind the eye. On the left side of the head there is a darker semi-lunar spot under the ear extending to the neck. The eyes are dark.

Nape: is markedly spotted by longitudinal spots extending to the back and the crop region, respectively. Upward the top the spots are lighter and smaller.

Back: is light-grey with a tint similar to that of the Black-headed Gull (compared to a Black-headed Gull standing by it, the back of the previous seemed to be darker in a certain angle, but in another angle the back of *L. delawarensis* proved darker). The colour of the back seems lighter than that of the old Herring Gulls and it is much lighter, compared to the Common Gull. Some feathers have white margins giving a kind of „foamy” marking. The grey colour extends to the lateral part of the neck.

Wing: the sitting bird exhibits black primary quill-feathers without any white spots. On the tertiary quill-feathers the margin is white, with a black spot in the mid-part of one feather. Among the major wing-sheats the inner ones are homogeneously light grey, the outer feathers show streaks of dense light-brown and off-white. The minor sheats have a brown spot in the middle with a white margin. The edge of the wing has a darker appearance at the cubital fossa forming a contrast to the colour of the wing (this is completely lacking in young Herring Gulls). The wing-tip extends over the tail (by 4–5 cm).

Tail: the lower tail coverts have a light-brown spotted appearance.

Leg: is longer than that of the Common Gull, nearly approximating to the leg of the young Herring Gull. It is a light meat-colour, slightly more elective and less greyish, than the young Herring Gull.

Lower trunk: is white without any markings.

On the wing: from underneath the secondary wing-quills (mainly the external ones) and the internal primary wing-quills appear transparent. This feature is missing in the young Common and Herring Gull specimens. From above the primary wing-quills appear black, the primary wing-sheats are also dark, but brownish. The secondary wing-quills exhibit a dark-brown strip which doesn't occur on the tertiary ones. The major wing-sheats are light-grey. The back appears homogenous forming a marked contrast to the markings of the wing. Basic colour of the tail is white with a black subterminal strip, except the white mid-tail feathers. The strip is thickening from the inside outwards. The upper margin of the strip is not marked, shading gradually into the basic white colour.

Age: the bird exhibited a first-wintering plumage with early signs of moulting incompleteness of the subterminal strip of the tail, brownish colour of the secondary wing-quills) for the first summer plumage.

This observation is the first record of an occurrence of the Ringed-billed Gull in Hungary certified by the Permanent Nomenclature Committee in 1991. The area of this gull species is in North-America, where its population has increased considerably during the last decade. This is probably the reason why since its first occurrence in England in 1974 this species has been found in nearly every European country. In England its annual numbers have become so high that since 1989 it has ceased to be a subject judged by the Rarities Committee. Thus, its occurrence in Hungary is not so surprising. It is probable that an increase in the number of telescopes will be accompanied by more records of this species.

Dr. Gábor Magyar, András Schmidt, Kornél Szalay and Zoltán Waliczky

Occurrence of Arctic Tern (*Sterna paradisea*) in the Szeged-Fertő ponds (South-Hungary)

On 12nd of October, 1991 while conducting faunistic observations I was able to watch an Arctic Tern over the pond-unit II/5 which was being filled with water. The bird seemed to remain in the surroundings of the sluice situated at the corner of the pond probably due to the good feeding possibility. It proved to be every confident hovering over the water occasionally within 2–3m to me.

Using an „Asiola” telescope with a magnification of x42 the species features could be inspected well from underneath the homogenously white and transparent tail, tailcoverts and wings, and the thin black wing-margin of the first six guill-feathers; from above the brachial quillfeathers slightly lighter than the brachial coverts; and standing in the mud the very short, dark-reddish legs were visible. The bird spent a long period (1–1,5 hrs.) flying in the air and settled on the mud for a rest and preen for a short period only.

The observation was confirmed by *Dr. Gyula Molnár, Béla Tokody, Róbert Veprik, Csaba Forró, Csaba Barkóczy and Szatmár Horváth*. Some evidencing photographs were also taken of the Tern. It was seen for the last time on 14th of October, next day the bird disappeared from the area.

This observation has enriched the list of the birds of Hungary with a recent species.

Tamás Nagy

Summer foods of the Ural Owl (*Strix uralensis*) in the Zemplén mountains

The Ural Owl, a bird of the Euro-Siberian forests (taiga), occurs only in some areas of the Dinarids and the Carpathians within the moderate zone of Europe. The data available on the feeding of this species originates from Scandinavia, Germany and Slovakia as well as from the Ussur-country in East-Asia (*Mikkola, 1983*). According to our knowledge the data presented here is the first on this topic in Hungary.

One of the authors, *Zoltán Petrovics*, has been observing the occurrence of the Ural Owl in the Zemplén mountains since 1983. The number of hatches varies over a wide range and even fails, but solitary specimens and pairs can frequently be seen, independent of the number of hatches. In 1991 were collected under the sitting-tree of the Ural Owl on two occasions.

1. Háromhuta; Szpalenyica-valley: on 1st of May, 1991 a layer flew down from a spruce tree in an old beech-grove. Under the tree 13–15 rather disintegrated pellets were collected. The same specimen could be watched until November, but the owl did not use the spruce again (See Table I.).

*Table I. List of animals identified in casts of the Ural Owl (Strix uralensis)
Collection sites: Háromhuta, Szplanyica-valley. Date of collection: 01. 05. 1991.*

Species	No. of specimens
INSECTS	
Carabus violaceus	
Carabus intricatus	9
Carabus cancellatus	1
Carabus obsoletus	2
Carabus nemoralis	17
Abax ater	3
Geotrupes stercorarius	1
AMPHIBIA	
Rana sp.	1
BIRDS	
Turdus philomelos	1
Erithacus rubecula	1
MAMMALS	
Sorex minutus	5
Sorex araneus	12
Talpa europaea	2
Apodemus sylvaticus	2
Apodemus flavicollis	1
Micromys minutus	1
Muscardinus avellanarius	1
Clethrionomys glareolus	2
Microtus arvalis	6

*Table II. List of animals identified in casts of the Ural Owl (Strix uralensis)
Collection sites: Fony, Lapis-valley. Date of collection: 01. 10. 1991.*

Species	No. of specimens
INSECTS	
Carabus coriaceus	3
Carabus violaceus	7
Carabus obsoletus	3
Carabus zawadzkyi	1
Carabus glabratus	7
MAMMALS	
Sorex minutus	1
Sorex araneus	7
Muscardinus avellanarius	1
Glis glis	1
Microtus arvalis	1

2. Fony; Lapos-valley: on 1st of October, 1991 a sitting-tree was found in an old beech-oake mixed forest. Under the tree altogether 4–5 very disintegrated pellets could be found despite there being plenty of „whitenings” (faecal traces). In this area one pair of Ural Owl have been observed regularly since 1984, but a hatch only occurred in 1990 (See Table II.).

In the cast-remains insects as well as avian and mammalian bones were identified by Gábor Szilágyi and Dénes Jánosy, respectively.

In the food materials available in the literature insects were not identified in detail thus, no comparisons can be made here. Mikkola (1983) mentioned the occasional occurrences of bird food, he gives the lists of mammals according to „outside of nesting” and „nesting period”. In the sample collected outside the nesting period the proportion of shrews (mainly *Sorex araneus*) is relatively high, similar to the Zemplén collection. In the sample collected in the northern parts of Europe the water vole (*Arvicola terrestris*) occurs in a conspicuously high numbers, which was not to be found in our cast samples. Otherwise fat dormouse (*Glis glis*) is present in the Hungarian material whilst, it does not occur in Scandinavia nowadays.

REFERENCES

Mikkola, H. (1983): *Owls of Europe*. Poyser–Calton, 397 pp.

Dr. Dénes Jánosy, Zoltán Petrovics és Gábor Szilágyi

Watching of the Pygmy Owl (*Glaucidium passerinum*) at Aggtelek

On 25th February, 1992 at 16.00 p.m. I noticed during my observation route in the Aggtelek–Imola border southwards from Aggtelek as a dark-coloured bird of fast flight, flew from a branch of a young Goat willow (*Salix caprea*) of 1,5 m high to another willow’s branch of ca. 4 m high at a distance of about 8 m. With the aid of a 10x50x telescope I could identify the bird as a Pygmy Owl (*Glaucidium passerinum*). The small owl tolerated quietly to be photographed over 15 minutes at a distance of 2,5–3 m. Meanwhile taking photographs the owl turned frequently its head in every direction with occasional tilting of the tail. I wanted to draw its attention with noise and abrupt motions, but it glanced at me for a minute only. Meanwhile the owl retched a pellet out that fell on the ground close to me. Later on it flew farther and settled on a young trembling poplar (*Populus tremula*) at a distance of ca. 50 m and again at a height of 4 m. I watched the owl here last, it disappeared within half an hour.

The biotop visited by the Pygmy Owl is rather characteristic. The basic limestone of the area extending 300–350 m above sea level is covered by a thin layer of sweet-water sediment promoting formation of acidic soils. The spot lies close to a former deforestation meadow rich in *Qurcetum petrae-cerris roboretosum* species that developed into a colony of Calluno-Genistetum germinacea after cease of cutting and grazing. This association can be considered as a stage of the successive reforestation process (Buday, 1980). Marked acidification of the soil is indicated by *Calluna vulgaris* as well as the characteristic tree species namely, the trembling poplar (*Populus tremula*), Goat willow (*Salix caprea*), birch (*Betula pendula*) and Juniper (*Juniperus communis*). Scotch fire (*Pinus silvestris*) is rather scattered here. No older pine colony occurs in the region.

The Pygmy Owl’s cast collected and forwarded into the Institute of Ornithology was characterized by a weight of 1,07 g, a length of 24 mm and a width of 10 mm. The cast contained the remainings of Common Vole (*Microtus arvalis*).

Previously the Pygmy Owl was watched in Hungary in the Sopron-mountains on one occasion in November, 1977 (Ubrankovics, Varga, 1978). Its occurrence could also have expected in the North-mountains of middle height since the Pygmy Owl seldom nests in Slovakia at the North of the Kékkő–Pelsőc–Topolcsány line, not far from the Hungarian–Slovakian border (Kristóf, 1970). Pelsőc lies at a distance of 11 air kilometres from Aggtelek, thus occurrence of the Pygmy Owl, even as a nesting species can be hoped in North-Borsod.

REFERENCES

- Buday, G. (1980) Az Aggtelek környéki kavicshát vegetációjának cönológiai és ökológiai feldolgozása. Acta Biol. Debrecina, 17: 129–158.
- Kristóf, K. (1970) A törpekuvics (*Glaucidium passerinum*) Csehszlovákiában és Magyarország határvidékén. Bűvár, 45: 367.
- Ubrankovics, P. – Varga, L. (1978) Törpekuvics a Soproni-hegységben. Mad. Táj. jan.–febr.: 3.

Zsolt Varga

Nine years old Sand Martin (*Riparia riparia*) recovery in Eastern Hungary

A Sand Martin which was ringed as juvenile in 04. 07. 1983 in a sand pit colony at Újfehértó was recaptured as adult male in 09. 06. 1991 in a sand pit colony at Nyíregyháza-Rozsrét, N direction and 10 km far from Újfehértó. The bird was recaptured in its breeding holes. Biometrical data: winglength: 109 mm; wingshape (Distance of the primaries in mm from the second, longest primaries, flattened): 1, 10, 19, 26, 33, 40, 48, 55; tail: 57 mm; weight: 13,7 g; the bird had not moulting fault bars or *Ixodes sp.* parasites. The bird began to dig the hole at 12. 05. 1991 and it was completed 5 days later and the final length was 85 cm. In 1991 the sand martins arrived two weeks later as usual and this bird was in the second arrived group. The pairing period of this individual was shorter than the average. It has only one brood which was common in 1991 in this region.

Dr. Tibor Szép

Unusual behaviour of the Great Gray Shrike (*Lanius excubitor*)

Since the beginning of my observations, in 1991, I have seen the Great Grey Shrike on several occasions and collected much data on its preying behaviour and wrangling instinct. Some unusual behavioural patterns are noted here.

On 16th of November, 1975 I was watching a Great Grey Shrike specimen sitting on a plum-tree by the weir of the Hortobágy Fish-pond No. 1. There was an old White-tailed Eagle flying over the marginal part of the pond at an approximate height of 40 m that was abruptly set off by the Great Grey Shrike. It approached the eagle at a distance of 1,5–2 m and followed it for at least 200 m during which time the big predator did not take any notice of the shrike.

On 7th of January, 1992 I conducted observations in the Nagyiván part of the Hortobágy Fish-pond. Around noon I watched a Great Grey Shrike flying from the Mérges-ér swamp towards the canal dike line of trees being approximately 300 m away. It was carrying a mouse in its legs(not in the beak) and struggling a bit due to

the burden pulling down its legs. It had to fly some 100–120 m to reach the outermost trees when a Hen Harrier (layer or a young specimen) (*Circus cyaneus*) gave chase to it. The Great Grey Shrike did not cast its prey carried in this unusual manner yet, it managed to reach the spiny and dense oleaster (*Eleagnus angustifolia*) some metres before the eagle. It landed on a branch and only then placed the mouse into its beak. The Hen Harrier could not reach the shrike among the shaggy branches and after attempting for 2 minutes it gave up the struggle. I was approx. 15 m from the shrike, so I could inspect its prey which seemed to be a *Micromys minutus*.

Dr. Gábor Kovács

Mortality of Wrens (*Troglodytes troglodytes*) during winter of 1991–1992

Wrens (*Troglodytes troglodytes*) are frequent guests to the whole area of the Hortobágy during winter. Most specimens were observed in the bulrush reeds of swamps and fish-ponds, where the occurrence of 6–8 specimens per hectare is not infrequent (though, counting the hiding birds according to singing is often uncertain).

During the first half of the winter of 1991–92 the weather was very cold and snowy. By late-December there was a snow cover of 30 cm, freezing rain and rimy-fog occurred frequently.

On the 4th of January I caught sight of two Wrens laying dead on the floor of the watch-building situating by the Darvas pond in the boundary of the Kunmadaras. Next day I found 5 specimens and on the third day 2 additional birds were noticed in the same place. On the 4th of January the weather was very cold (minus 12 °C) and during the two subsequent days freezing rain fell. Suppose that the wrens died from hunger. The subsequent days were milder, melting commenced and no additional mortalities of wrens occurred.

Dr. Gábor Kovács

First occurrence of the Desert Wheatear (*Oenanthe deserti*) in Hungary

On 17th of November, 1991 a Desert Wheatear of layer colouration was observed at the Nagyszik of town Balmazújváros.

Identification: beak was homogenously black, its length was identical to the distance between the angle of mouth and the posterior part of the eye. The crown of the head, nape and back had a greyish-sandy colour. The eye-strip was as pale-creamy colour with a maximum width over the eye. The widening retro-orbital strip and frenum appeared yellowish-brown. The eyes were dark-brown. The face, throat and crop were sand-coloured without any greyish tint. The abdomen and the lower tail coverts appeared a pale-creamy colour. The soft colours of the abdomen and chest were distinctly separated. The primary wing-quills were black with a thin clayish margin. The blackish secondary and tertiary wing-quills exhibited wider reddish-creamy-yellow margins. The major and mid wing-sheats were dark-brown in the middle with thick clayish margins. The tail was brownish-black. The root of tail and the upper tail coverts were slightly darker than the abdomen and showed an orange-tint. The legs were black.

General impression: an eye-stripped wheatear of soft sandycolour with dark wing-quills and a dark tail. Some white spots could only be seen at the root of the tail during flying.

Song: cheeping was heard for a short period.

The bird was staying at the Ürmös dike of the Magdolna-stream crossing the Nagyszik area. It was feeding within a small area and ingested two crane-flies (*Tipula maxima*) in quick succession on one occasion.

On 12th of November *Attila Szilágyi* and *János Tar* noticed the bird in the middle of the day. Later on the Wheatear was also watched by *Zoltán Ecsedi* then, *Mihály Bodnár* and *A. Szilágyi* took evidencing photographs of the bird. In the afternoon the Wheatear was still there. Next day *János Tar* failed to find the bird, however. On 20th of November *dr. Gábor Kovács*, *János Tar* and *Zoltán Waliczky* again watched the bird in the same place. Next day it disappeared.

Zoltán Ecsedi, Attila Szilágyi and János Tar

There are no rodents in nestboxes in a swamp

100 nestboxes were placed in a small alder woodlot in 1986 in the Ócsa Landscape Protection Area. The forest patch was surrounded by bushes, reedbeds and marshes. The study lasted from 1986 to 1990 (*Báldi 1991*). In this time we did not find any sign of rodents in the nestboxes during the breeding season. Dormouses (*Muscardinus avellanarius* and *Glis glis*) caused a lot of problems in nestboxes of forested areas in Hungary (e. g. *Bartha and Szabó 1983*, *Juhász and Tóth 1989*), but rodents caused problems elsewhere also (*Barba and Gil-Delgado 1990*).

In winter the nestboxes were checked in every two weeks. Nevertheless, we did not find rodents in the nestboxes, besides an interesting exception. In this case, in the January of 1988, there was a disease in the area which decimated the roosting tit population. However, besides the tit carcasses we found five dead wood mice (*Apodemus silvaticus*) in the nestboxes. There was not any sign of injury on the mouse carcasses which layed on the naked bottom of the nestboxes.

The lack of rodents in the nestboxes in the swamp may be the consequence of the habitat. In forested areas the rodent species adapted to live in the wood, therefore species prefer cavities and holes. Thus they may compet with hole-nesting birds when the number of holes is limited. On the one hand such species, which require cavities (e. g. dormouses) did not occur in the study area, where marches, reedbeds and willow bushes dominated. On the other hand in this area there are other facilities for nesting and hiding, for instance old reedbunches, so nestboxes are not needed for survival.

REFERENCES

- Báldi, A.* (1991) The effect of nestboxes on bird species diversity and on the breeding density of the Great Tit (*Parus maior* L., 1758) in different habitats. *Aquila*, 98: 141–146.
- Barba, E. and Gil-Delgado, J. A.* (1990) Competition for nest-boxes among four vertebrate species: an experimental study in orange groves. *Holarctic Ecology*, 13: 183–186.
- Bartha, E and Szabó, É.* (1983) Odútelep a Normafánál. *Mad. Táj*. 1983. jan.–júl. 8–10.
- Juhász, L. and Tóth, L.* (1989) Költési eredmények egy mesterséges fészkelőodú telepen a debreceni Erdőpusztákon. *Mad. Táj*. 1989. jan.–júl. 36–37.

András Báldi and Dr. Tibor Csörgő